

STARIJI MEDIJI U SUVREMENOJ NASTAVI MATERINSKOGA JEZIKA

Marko Ljubešić

Filozofski fakultet, Pulj

mljubestic@unipu.hr

DOI:10.4312/Obdobja.37.259-265

Poučevanje materne jezika je eden od najkompleksnejših procesov v izobraževanju. Struktura predmeta – njegove jezikovne, literarne in medijske vsebine – sodobnim učiteljem predstavlja velike izzive, ki jih je v metodološkem smislu najlažje obravnavati z uporabo sodobnih učnih pripomočkov (najpogosteje računalnika). Na ta način pa se vsi mediji, ki so se uporabljali pred prihodom multimedijskih pripomočkov, vse bolj zanemarjajo. Pokazali bomo, kako je stare medije mogoče revitalizirati in jih vključiti v poučevanje materne jezika s poudarkom na posodabljanju pristopa pri obravnavanju lokalnih in medkulturnih tem.

stari mediji, načelo posodabljanja, poučevanje materne jezika, medkulturnost, regionalne študije

Teaching the mother tongue is one of the most complex process in education. The multidisciplinary complexity of the mother tongue as a school subject poses great challenges to contemporary teachers, which methodologically are most easily solved by the use of modern teaching aids (mainly personal computers). In the meantime, the media that were used in teaching the mother tongue until the emergence of multimedia devices are increasingly being neglected. The aim of the paper is to show how it is possible to revitalise the old media and incorporate them in the teaching of the mother tongue with an emphasis on the principle of updating the approach to the local and intercultural topics.

old media, updating, mother tongue teaching, interculturalism, regional studies

1 Uvod (problem rada, suvremeni mediji vs. stariji mediji)

Suvremeni odgojno-obrazovni sustav pred učitelje i nastavnike svakim danom postavlja sve zahtjevnije didaktičke i metodičke izazove. S jedne strane zastarjele koncepcije hrvatskih nastavnih programa (op. a. posebno onog gimnazijskog) kao i društveno-politička sporost/nesposobnost u uspostavljanju nove kurikularne reforme, a s druge sve zahtjevniji učenici koji u izvanškolskim okolnostima 21. stoljeća do novih spoznaja i sadržaja dolaze svakodnevno, iziskuju od učitelja i nastavnika primjenu strategija koje će od nastavnog procesa napraviti odgojno-obrazovno ozračje primjereno učeniku suvremenog doba. Pritom, učitelji i nastavnici, sve više posežu za primjenom suvremene tehnologije što u drugi plan stavlja one medije na kojima je dugi niz stoljeća bio zasnovan odgojno-obrazovni sustav, ali i društveni život uopće. U bogatoj didaktičkoj ponudi nastavnih sredstava i pomagala prosvjetnim će djelatnicima zasigurno stariji medij predstavljati složeniju metodičku primjenu,

no upravo se u nastavi materinskog jezika brojni potencijali za realizaciju kvalitetne nastave kriju u primjeni medija koji su zbog svoje zastarjelosti učenicima privlačniji od suvremenih medija koje redovito koriste i koji s vremenom stvaraju svojevrsnu medijsku (pre)zasićenost. Kao drugi problem današnjeg školskog sustava, a na tragu programskih odrednica, javlja se pitanje aktualizacije nastavnih sadržaja koji su vrlo često tematski i sadržajno udaljeni od interesa učenika osnovnoškolske i srednjoškolske dobi. Metodički problem aktualizacije nametnuo se u središte interesa više hrvatskih metodičara (D. Rosandić, M. Benjak, M. Ljubešić), posebno po pitanju pristupa tekstovima starije književnosti (Benjak, Ljubešić 2013). Na tragu principa aktualizacije i primjene starijih medija u nastavi materinskog jezika, javlja se mogućnost metodičkog uključivanja starih novina u nastavni proces, prvenstveno s namjerom izbjegavanja stereotipnih medijskih pomagala i poticanja interesa za upoznavanje početaka medijske pismenosti određene regije.

2 Mogućnosti implementacije starih medija u zavičajnoj i interkulturalnoj nastavi

Suvremena nastava pruža učiteljima i nastavnicima iznimni didaktički i metodički potencijal primjene medija u nastavnome procesu. Veliki napredak informatike koji se zbio u posljednjih 30-ak godina »u znatnoj je mjeri izmijenio naš posao, naše slobodno vrijeme pa tako svakim danom sve više mijenja i ulogu nastavnika, ali je nipošto ne zamjenjuje niti je stavlja u manje vrijedan položaj« (Ljubešić 2009: 46), odnosno, prosvjetni djelatnici danas već postaju svjesni tehnološke (pre)zasićenosti mladog čovjeka kojeg se rijetko može vidjeti bez nekog suvremenog medija u rukama/ušima. Upravo na tom tragu javlja nam se mogućnost implementacije starih medija kao »svojevrsnih novina« u nastavnome procesu. Prvenstveno pod pretpostavkom da će nesvakidašnji medij pridonijeti boljem razvoju kognitivnog, afektivnog i psihomotoričkog područja kod učenika. Pritom moramo voditi računa da »izbor nastavnih medija ovisi o ciljevima odgoja i obrazovanja, o iskustvu i psihofizičkim karakteristikama učenika, o karakteristikama sadržaja učenja, o sposobnostima učitelja i njegovim stavovima te o prednostima i nedostacima raspoložive nastavne opreme« (Bognar, Matijević 2005: 348). Kada govorimo o medijima koji su bili prisutni do početka 20. stoljeća, a to su prvenstveno tiskani mediji, i njihovoj primjeni u nastavnome sustavu, moramo voditi računa i o pristupu takvim medijima jer je nerijetko riječ o teško dostupnim medijima koji predstavljaju građu muzeja, knjižnica i sličnih ustanova. Upravo iz razloga kako ne bi došlo do oštećenja te kako bi građa postala dostupna svima, mnoge su ustanove digitalizirale određeni dio svoje građe. U tom slučaju, suvremeni su mediji ti koji poprimaju ulogu posrednika između korisnika medija i starog, teško dostupnog medija (sada u digitalnom obliku). Tako su i prve novine tiskane na hrvatskome jeziku u Istri – *Naša sloga* 2007. godine digitalizirane i dostupne na mrežnim stranicama Sveučilišne knjižnice u Puli što omogućuje lakši pristup ovom mediju posredstvom drugog medija – nekog od suvremenih elektroničkih uređaja s dostupnim internetom.

3 *Naša sloga* – časopis iznimnog značaja za istarskog čovjeka (Hrvata, Slovenca i Talijana)

Nakon prvih novina u sklopu ilirskog pokreta Gajevih *Novina horvatzkih* objavljenih 1835. godine, kasnije *Zore dalmatinske* koja je izlazila od 1844. do 1849. godine u Dalmaciji, a čiji su brojevi dolazili sve do istarskih mjesta o čemu svjedoči podatak da je 1844. na ovim prostorima bilo 63 pretplatnika (Šetić 2005: 29), na istarskom se području snažno počinje javljati potreba za glasilom koje će objedinjavati tadašnju društveno-kulturno i političku zbilju, ujedno budeći svijest malog istarskog čovjeka o njegovu identitetu i jeziku. Tako se u Trstu 1. lipnja 1870. godine pojavljuje prvi list na hrvatskom jeziku na ovim prostorima *Naša sloga*. U podnaslovu *Poučni, gospodarski i politički list* uredništvo naglašava koncepciju lista, dok se motom preuzetim iz narodne polovice »Slogom rastu male stvari, a nesloga sve pokvari« usmjerava buduće djelovanje lista koje treba biti usmjereno na zajedništvo hrvatskog i slovenskog pučanstva u tadašnjoj Istri (Trogrlić 2005: 526–527). List je do 1899. godine izlazio u Trstu, a od 1899. do 1915. godine njegovo je uredništvo preseljeno u Pulu. U samom pokretanju novina veliku je ulogu odigrao biskup Juraj Dobrila, a kao prvi urednik lista imenovan je svećenik Antun Karabaić, dok su kasniji urednici Andrija Novak, Lovro Testen, Karlo Kiršjak i Matko Mandić. Od prvoga izdanja pa do 1884. izlazi kao dvotjednik da bi kasnije prerastao u tjednik što pokazuje veliki čitateljski interes za list. Da je *Naša sloga* bila uz hrvatsko čitateljstvo istovremeno i novina za slovenske žitelje istarskog prostora potvrđuje i članak objavljen već u prvom broju o pozivu svim Slovencima na Tabor koji se održao 29. svibnja 1870. godine i na kojem se raspravljalo o položaju i jeziku Slovenaca u tadašnjoj državi. Sam stav uredništva prema slozi dvaju slavenskih naroda u Istri vidljiv je i u članku objavljenom povodom otvaranja prvog slovenskog društva u Puli krajem 19. stoljeća:

Šaka braće Slovenacah zasnovala je to društvo, nek se vidi, da i oni uz ostala društva ljube svoju domovinu, čeznu za društvenim životom kao svi ini izobraženi narodi. Zasnovaše oni to društvo, da pokažu svietu, da se znadu ponosit svojim dičnim imenom, svojim milim jezikom. Da su oni u toj namjeri zasnovali svoje društvo, da i da braću Hrvate u svoje gnjezdo primu, to je očevidno, pošto društvo medju svojim članovi broji takodjer prilično Hrvatah. (*Naša sloga* 1886: 21/1, 27. 5. 1886)

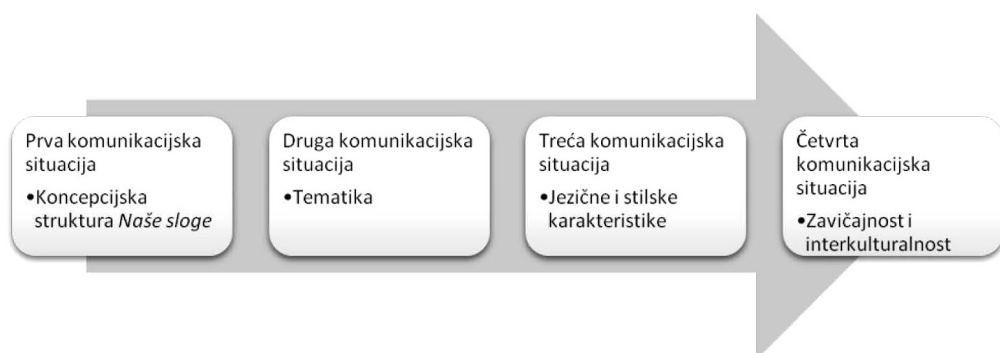
Također su i ostala zbivanja iz slovenskih društava, prvenstveno iz Pule, redovito nailazila na medijsku podršku *Naše sloge* (Riman 2013: 143–165). Kako u vrijeme izlaženja *Naše sloge* vlada intenzivna zajednička borba Hrvata i Slovenaca za ravnopravnost u pokrajinskom saboru u odnosu na tada zastupljenije Talijane, samim time i većim pravima slavenskog žiteljstva, upravo su ove novine bile najbolji medij koji je pozivao na zajedničke nastupe. Željko Klaić u članku Matko Laginja i političko-gospodarski problemi Istre u XX. stoljeću pretpostavlja kako upravo Matko Laginja potpisujući se inicijalom »L« poziva u *Našoj slozi* od 3. rujna 1903. na zajedničku akciju Hrvata, Slovenaca i talijanskih kmetova protiv talijanskog »camore« (Klaić 2006: 200). U suvremenoj medijskoj (pre)natrpanosti upravo nam ove novine omogućuju upoznavanje samih početaka medijske pismenosti na istarskom prostoru, ujedno i dajući nam uvid u zavičajnu problematiku u vrijeme njihova izlaženja.

4 Metodički model – stari medij u suvremenoj interkulturalnoj i zavičajnoj nastavi (na primjeru *Naše sloge* iz 1870. godine)

Projektom Istarske županije pod nazivom Institucionalizacija zavičajne nastave u Istarskoj županiji nastojalo se omogućiti učenicima »življenje Istre kroz sve osjećaje, a poglavito gledanje Istre kroz ono što ona jest i sve što predstavlja a kako bi se sačuvala njezine vrednote i u budućim generacijama« (*Institucionalizacija zavičajne nastave Istarske županije*). Istra je u ovome citatu predstavljena ne kao županija, već kao geografska jedinica – poluotok na kojemu danas imamo prisutne dijelove triju samostalnih država: Hrvatske, Slovenije i Italije sa sustavnom dvojezičnošću i interkulturalnošću u duhu istarskoga čovjeka. Suvremeno doba bogato tehnologijom omogućuje danas mladom čovjeku da u najudaljenijem istarskom zaseoku dobije najnovije informacije u realnom vremenu i u nijednom segmentu informiranja ne bude zakinut u odnosu na bilo koje urbano mjesto. Pod hipotezom da je danas vrlo teško proniknuti u vrijeme kada su masovni mediji na ovim prostorima bili tek u svojim začecima te nastojati shvatiti njihov ondašnji značaj, osmišljen je metodički model kojim se pristupa prvim novinama na hrvatskom jeziku na ovim prostorima – *Našoj slozi*. Osnovni zadatak ovog pristupa je u komunikacijskom metodičkom sustavu, vodeći računa o načelu aktualizacije pojedinih tema, pristupiti prvome broju *Naše sloge*, tiskanom 1. lipnja 1870. godine u Trstu te:

- utvrditi koncepcijsku strukturu prvog broja *Naše sloge* i usporediti je sa strukturama suvremenih medija namijenjenih informiranju šireg pučanstva (različite internetske stranice, stručni tiskani časopisi...)
- istražiti tematska područja u *Našoj slozi*, sadržajnu razinu informacija koje su se prenosile te usporediti s današnjim novinama i časopisima koji prenose slične informacije
- analizirati jezične i stilske karakteristike pisanja novinskih članaka onda i danas
- istražiti zavičajnu i interkulturalnu komponentu prisutnu u tekstovima prvog broja.

Komunikacijski metodički sustav zamišljen je »kao lanac komunikacijskih situacija u kojima se pojavljuju različiti didaktički oblici nastave (pojedinačni, u parovima, skupni), različite nastavne situacije te različita nastavna sredstva« (Rosandić 2005: 206) te se zadani nastavni zadaci mogu razvrstati u određenu komunikacijsku strukturu

Grafikon 1: Shematski prikaz metodičkog modela

(v. Grafikon 1). Metodički model predviđen je za 4. razred gimnazije, no ne isključuje mogućnost pristupa i u nižim razredima srednje i višim razredima osnovne škole, uz sadržajnu prilagodbu recepcijskim sposobnostima učenika.

4.1 Konceptijska struktura lista

Učenici se nakon uvodnog dijela sata upoznaju s prvim brojem *Naše sloge*, pronalazeći na internetskim stranicama mrežno izdanje. Preporuka je da učenici prođu više godišta *Naše sloge* kako bi uvidjeli razlike u kvantiteti sadržaja, mjestu izlaženja, uredništvu i slično. U prvoj komunikacijskoj situaciji dominira samostalni istraživački rad na starom mediju pomoću suvremenog medija – osobnog računala u ulozi posrednika između starog medija i učenika. Učenici rade u individualnom nastavnom obliku, s naglaskom na metodama zaključivanja i uspoređivanja.

Nakon što su izvršili prvi zadatak i upoznali se s listom *Naša sloga*, učenici se usmjeravaju na prvi broj koji je tiskan u Trstu 1. lipnja 1870. te rješavaju ova pitanja i zadatke:

- Pažljivo pročitajte uvodni tekst uredništva te odgovorite na sljedeća pitanja: Kome je prvenstveno namijenjen list *Naša sloga*? Kolika je učestalost izlaženja? Protumačite podnaslov: *poučni, gospodarski i politički list*. Povežite naslov lista s motom ispod podnaslova: »Slogom rastu male stvari, a nesloga sve pokvari«.
- Usporedite ondašnji i današnji način informiranja. Povežite koncepciju virtualnog druženja i širenja informacija na nekoj od suvremenih aplikacija (Facebook, Instagram, Twitter) s ondašnjim druženjima u čitaonicama, na zajedničkim okuplja-lištima u ruralnim i urbanim sredinama.
- Pronađite u rečenici iz uvodnika: »Ali čovjek nemože svega sam ni da vidi, ni da čuje, ni da skusi, nego mora da se od drugih ljudi uči.« (*Naša sloga* 1870: 1), poveznicu s osobnim načinom informiranja, odnosno, kako danas dolazite do novih informacija i uopće vršite selekciju bitnih od manje bitnih informacija?
- Istražite u uvodniku kome je *Naša sloga* prvenstveno namijenjena? Objedinjuju li današnji časopisi sve što je objedinjavala *Naša sloga*?
- Postoji li dvosmjerna komunikacija lista s njegovim čitateljima? Usporedite suvremeni način informiranja i mogućnosti komentiranja s pozivom uredništva čitateljima da im se obrate sa svojim problemima i mišljenjima.

4.2 Tematika

Druga komunikacijska situacija predviđa pristup tematici *Naše sloge*. Učenici dobivaju pitanja i zadatke koji ih usmjeravaju kroz samostalno istraživanje. U ovoj su komunikacijskoj situaciji dominantne metoda samostalnog istraživanja i metoda rada na tekstu, dok je od oblika prisutan rad u parovima. Također, i u ovome dijelu pristupa naglasak je na principu aktualizacije.

- Istražite tematiku prvog broja *Naše sloge*. Utvrdite u kolikoj su mjeri pojedine teme zastupljene. Koliko su teme koje su prisutne u *Našoj slozi* aktualne i danas?
- Napravite shematski prikaz tematskih cjelina zastupljenih u *Našoj slozi* te povežite sa suvremenim medijima u kojima pronalazite istu tematiku.

- Analizirajte pristup političkoj tematici u *Našoj slozi* te usporedite s današnjim načinom pristupanja istoj tematici.
- Na koji je način obrađena gospodarska tematika? Kako se ona danas obrađuje?

4.3 Jezik i stil

U trećoj komunikacijskoj situaciji učenici istražuju jezik i stil *Naše sloge* te uspoređuju s jezikom i stilom suvremenih medija. Najučestalija je metoda uspoređivanja, a preporučeni je oblik rada individualni. Pitanja i zadaci kojima se pristupa navedenoj problematici su:

- Istražite osnovne karakteristike jezika *Naše sloge*.
- Kakav je stil lista? Usporedite ondašnji stil pisanja sa suvremenim publicističkim stilom tiskanih i elektroničkih medija.
- Pročitajte humoristični članak Svašta po nješto. Pronalazimo li danas u medijima slične članke? (Ako da, navedite gdje.)

4.4 Interkulturalnost i zavičajnost

Četvrta komunikacijska situacija namijenjena je istraživanju interkulturalnosti i zavičajnosti u *Našoj slozi*. Najučestalija je metoda samostalnog istraživanja, uz mogućnost individualnog i grupnog oblika rada. Učenici u ovoj komunikacijskoj situaciji dobivaju zadatke:

- Pročitajte uvodni dio kolumne Dopisi te utvrdite kakav je stav autora dopisa prema potrebi za pokretanje časopisa na hrvatskom jeziku. S kojim narodom autor uspoređuje hrvatski narod?
- Je li *Naša sloga* namijenjena isključivo čitateljima hrvatskoga naroda ili se pronalaze informacije i sadržaji važni i drugim narodima na području gdje je list bio dostupan? Potkrijepite citatom iz teksta.
- Kakav je kulturalni stav teksta koji opisuje položaj kršćana u Bosni? Protumačite citat: »Mili bože, do kada će trpjeti izobraženi svijet ova proganjanja Turaka? Vrieme bi već bilo da se taj varvar jednoč u Aziju njegovu pravu domovinu odtjera, od kud je i došao.«
- Pretražite nekoliko brojeva *Naše sloge* na mrežnim stranicama Sveučilišne knjižnice u Puli i zabilježite članke u kojima se nailazi na obavijesti prvenstveno namijenjene Slovincima u Istri. Kakav je stav autora i uredništva u tim člancima?
- Pronađite na karti adresu uredništva u Trstu te istražite društveno-političku situaciju u Istri u trenutku izlaženja prvog broja *Naše sloge*.

5 Zaključak

U okolnostima 21. stoljeća sa sveprisutnom multimedijском tehnologijom koja svakodnevno pomiče granice inovativnosti, ali i dostupnosti korisnicima od najniže generacijske dobi, nameće se problem višedesetljetnih nastavnih programa koji u prvi plan postavljaju učenje (prvenstveno misleći na teme i pristupe) koje suvremenom učeniku nije nimalo blisko, a još manje zanimljivo. S druge strane, regionalni politički pristupi na postojeću programsku koncepciju nastoje implementirati zavičajne sadržaje

što u konačnici učiteljima i nastavnicima stvara (pre)kompleksnu izvedbenu nastavnu strukturu koja se vrlo rijetko uopće uspijeva i ostvariti. Naravno, nepoznavatelji didaktičke i metodičke znanosti vrlo često ovakvu situaciju znaju opisati nedovoljnim uključivanjem suvremene tehnologije u nastavni proces (čime bi se, valjda, sve znatno brže i jednostavnije obradilo). Posebno zanimljivo područje ove problematike čini nastava materinskoga jezika koja u svojoj strukturi jedina obuhvaća i medijsku kulturu. Na tom tragu, upoznavanja medija uopće i stvaranja medijske pismenosti koja pretpostavlja i poznavanje razvoja medija, nudi se mogućnost pristupa starijim medijima u nastavi. Da takvo učenje ne bude daleko suvremenom načinu života učenika, nužno je posegnuti za aktualizacijom nastavnih sadržaja koji, ukoliko za to postoje tematski preduvjeti, mogu biti povezani i sa suvremenim tendencijama u nastavnom procesu kao što je primjena načela zavičajnosti i interkulturalnosti. Ovim je radom prikazan metodički model pristupa starim medijima, u ovom slučaju novinama *Naša sloga* u okvirima zavičajne nastave. Takvi i slični modeli trebali bi poslužiti kako učiteljima i nastavnicima u izvedbi nastavnoga procesa tako i kreatorima budućih nastavnih programa/kurikula u osmišljavanju raznovrsnih mogućnosti pristupa sadržajima nastave materinskoga jezika.

Literatura

- BENJAK, Mirjana, LJUBEŠIĆ, Marko, 2013: *Od Peruška do otvorenog sustava*. Zagreb: Školska knjiga.
- BOGNAR, Ladislav, MATIJEVIĆ, Milan 2005: *Didaktika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Institucionalizacija zavičajne nastave Istarske županije. O projektu*. www.za-nas.hr
- KLAIĆ, Željko, 2006: Matko Laginja i političko-gospodarski problemi Istre u XX. st. Marino Manin, Ljiljana Dobrovšak, Gordan Črpić, Robert Blagoni (ur.): *Identitet Istre – ishodišta i perspektive*. Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar. 171–207.
- LJUBEŠIĆ, Marko, 2009: Računalom kroz nastavu hrvatskoga jezika i književnosti. *Život i škola* 55/22. 23–49.
- TROGRLIĆ, Stipan, 2005: Naša sloga. Miroslav Bertoša, Robert Matijašić (ur.): *Istarska enciklopedija*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža. 526–527.
- RIMAN, Barbara, 2013: Čitaonicu je osnovala »šaka braće Slovenacah« u želji »da pokažu svietu, da se znadu ponosit svojim dičnim imenom, svojim milim jezikom«: slovenska društva u Puli od 1886. do 2011. godine. *Histria* 3. 143–165.
- ROSANDIĆ, Dragutin, 2005: *Metodika književnoga odgoja*. Zagreb: Školska knjiga.
- ŠETIĆ, Nevio, 2005: *O povezanosti Istre s ostalim hrvatskim zemljama (Naša sloga 1870. – 1915)*. Zagreb: Dom i svijet.